दक्षिणारुस् पु० दक्षिणे भागे अरुर्व्रणमस्य । व्याधलतदक्षिणाङ्गके मृगे अमरः । [ऋत्विजि ।

दक्षिणार्ह पु० दक्षिणामर्हति अर्ह–अण् उप०स० । दक्षिण्ये

दक्षिणावत् त्रि० दक्षिणा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । दक्षिणायुक्ते अन्वाहार्य्यशब्दे २२० पृ० दृग्रम् ।

दक्षिणावर्त्त त्रि० दक्षिणे आवर्त्तते आ+वृत–अच् । १दक्षिणे आवर्त्तयुक्ते । "मृत्कुम्भवालुकारन्ध्रपिधानरचनेच्छया । दक्षिणावर्त्तशङ्खोऽयं हन्त चूर्णीकृतो मया" मा० द० । दक्षिणा दक्षिणस्यां वर्त्तते वृत–अच् । २दक्षिणदिक्स्थे त्रि० । "दक्षिणावर्त्त आदित्य एतन्मे मनसि स्थितम्" भा० भी० १२० अ० ।

दक्षिणावर्त्तकी स्त्री दक्षिणावर्त्त इव कायति कै–क गौरा० ङीष् । दक्षिकाख्यां राजनि० । [दक्षिणानिले ।

दक्षिणावह पु० दक्षिणा दक्षिणदिक्तो वहति वह–अच् ।

दक्षिणावृत् त्रि० दक्षिणा आवर्त्तते वृत-क्विप् । दक्षिणावर्त्ते । "तस्मादिमं लोकं दक्षिणावृत् समुद्रः पर्य्येति" शत० ब्रा० ७।१।१।१२ ।

दक्षिणाशापति पु० ६त० । १यमराजे २भौमे यहे च ।

दक्षिणाहि अव्य० दक्षिण+आहि दूरे । दूरस्थे दक्षिणभागे

दक्षिणित् अव्य० दक्षिणात्+वेदे पृषो० । दक्षिणस्यामित्यादार्थे । "प्रदक्षिणिद्धरिवो मा वि वेनः" ऋ०५।२६।४।

दक्षिणीय पु० दक्षिणामर्हति छ । दक्षिणार्हे ऋत्विजि । "क्रतवः संप्रवर्त्तन्तां दक्षिणीयैर्द्विजातिभिः । दक्षिणासोपवर्त्तन्तां यथार्थं सत्रयाजिनाम्" हरिवं० ४६ अ० ।

दक्षिणेन अव्य०दक्षिण+एनप् । सप्तम्यर्थवृत्तौ १दक्षिणस्यां दिशि २दक्षिणदेशे च । एनपा योगे पञ्चमीबाधिका द्वितीया । "तत्रागारं धनपतिगृहान् दक्षिणेनास्मदीयम्" मेघ० । "जन्मतर्दण्डकारण्यं दक्षिणेन परन्तपौ" भा० व० २७८। अ० ।

दक्षिणेर्म्मन् पु० दक्षिणे ऋर्म्मं व्रणं यस्य बि० अनिच् । व्याधलतव्रणयुक्तदक्षिणाङ्गके मृगे अमरः । "मृगयुमिव मृगोऽयं दक्षिणेर्म्मा" भट्टिः ।

दक्षिण्य त्रि० दक्षिणामर्हति यत् । दक्षिणार्हे ऋत्विगादौ "दक्षिण्यदिष्टं ऋतमार्त्विजीनैः" भट्टिः ।

दक्षेश्वर न०काशीस्थे दक्षप्रजापतिस्थापिते लिङ्गभेदे तत्कथा "यत्त्वया स्थापितं लिङ्गमेतद्दक्षेश्वराभिधम् । अस्य संसेवनात् पुंसामपराधक्षयक्षमम् । अमिथ्येऽहं न सन्देहस्तस्मात् पूज्यमिदं जनैः" काशीख० ८६अ० ।

दगा(का)र्गल न० दकस्य जलद्वाररोधस्यार्गलमिव मध्यपाठे पृषो०कमध्यपाठस्तु सम्यक् । ५४ अ० वराहसंहितोक्ते निर्जलदेशे जलोपलब्धिसाधने उपायभेदे । यथा

"धर्म्यं यशस्यं च वदाम्यतोऽहं दगा(का)र्गलं येन जलोपलब्धिः । पुंसां यथाङ्गेषु सिरास्तथैव क्षितावपि प्रोन्नतनिम्नसंस्थाः । एकेन वर्णेन रसेन चाम्भ्युत्तं नभस्तो वसुधाविशेषात् । नानारसत्वं बहुवर्णतां च गतं परीक्ष्यं क्षितितुल्यमेव । पुरन्दरानलयमनिर्ऋति वरुणपवनेन्दुशङ्करा देवाः । विज्ञातव्याः क्रमशः प्राच्यादीनां दिशां पतयः । दिक्पतिसञ्ज्ञाश्च सिरा नवमी मध्ये सहासिरानाम्नी । एताभ्योऽन्याः शतशो विनिःसृता नामभिः ग्रथिताः । पातालादूर्ध्वसिराः शुभाश्चतुर्दिशु संस्थिता याश्च । कोणदिगुत्था न शुभाः सिरानिमित्तान्यतो वक्ष्ये । यदि वेतसोऽम्बुरहिते देशे हस्तैस्त्रिभिस्ततः पश्चात् । सार्धे पुरुषे तोयं वहति सिरा पश्चिमा तत्र । चिह्नमपि चार्द्धपुरुषे मण्डूकः पाण्डुरोऽथ मृत् पीता । पुटभेदकश्च सलिलं पाषाणो भवति तोयमधः । जम्बाबोदग्धस्तैस्त्रिभिः सिराधो नरद्वये पूर्वा । मृद्धोऽङ्गन्धिका पाण्डुराथ पुरुषेऽत्र मण्डूकः । जम्बूवृक्षस्य प्राग् वल्मीको यदि भवेत् समीपस्थः । तस्माद्दक्षिणपार्श्वे सलिलं पुरुषद्वये स्वादु । अर्धपुरुषे च मृत्सः पारावतसन्निभश्च पाषाणः । मृद्भवति चात्र नीला दीर्घं कालं बहु च तोयम् । पश्चादुदुम्बरस्य त्रिभिरेव करैर्नरद्वये सार्धे । पुरुषे सितोऽक्षिरक्तप्रञ्जनोपमोऽधः सिरा सुजला । उदगर्जुनस्य दग्धो वल्मीको यदि ततोऽर्जुनाद्भूमेः । त्रिभिरम्बु भवति पुरुषैस्त्रिभिरर्धसमन्वितैः पश्चात् । श्वेता गोधार्धनरे पुरुषे मृद्धूसरा ततः कृष्णा । पीता सिता ससिकता ततो जलं निर्दिशेदसितम् । वल्मीकोपचितायां निर्गुण्ड्यां दक्षिणेन कथितकरैः । पुरुषद्वये सपादे स्वादु जलं भवति चाशोष्यम् । रोहितमृत्स्योर्ध्वनरे मृत् कपिला पाण्डुरा ततः परतः । सिकता सशर्कराथ क्रमेण परतो भवत्यम्भः । पूर्वेण यदि बदर्या वल्मीको दृश्यते जलं पश्चात् । पुरुषैस्त्रिभिरादेश्यं श्वेता मृद्गोधिकार्धनरे । सपलाशा बदरी चेद् दिग्यपरस्यां ततो जलं भवति । पुरुषत्रये सपादे पुरुषेऽत्र च दुन्दुभिचिह्नम । बिल्वोदुम्बरयोगे विज्ञाय कथाक्षयं तु वाम्भोऽत्र । पुरुषैस्त्रिभिरम्बु भवेत् कृष्णो